

REVISJON

Oppgaver og løsningsforslag

Geir Haaland og Bror Petter Gulden

REVISJON

Oppgaver og løsningsforslag

8. utgave

CAPELEN DAMM
AKADEMISK

© CAPPELEN DAMM AS, Oslo 2017

ISBN e-bok: 978-82-02-62996-0

ISBN trykt bok: 978-82-02-52322-0

1. utgave 1991
2. utgave 1993
3. utgave 1996
4. utgave 1998
5. utgave 2004
2. opplag 2006
6. utgave 2007
7. utgave 2010
8. utgave, 1. opplag 2017

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Cappelen Damm AS er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Omslagsdesign: Kristin Berg Johnsen

Sats: Laboremus Oslo AS

Trykk og innbinding: Livonia Print SIA, Latvia 2017

www.cda.no

akademisk@cappelendamm.no

Forord

Denne oppgavesamlingen vil være et nyttig hjelpemiddel for studenter som skal avlegge eksamen på bachelornivå i revisjon, forberede seg til innføringsemner på masternivå, og for dem som underviser i faget. Den inneholder en lang rekke oppgaver som har vært gitt ved tidligere eksamener, og for alle oppgavene er det utarbeidet komplette løsningsforslag. I innledningen er det redegjort kort for utdannelsessystemet for revisorer, faget revisjon fremover, for eksamensoppgavene i faget og for oppgavesamlingen. Det er også et eget avsnitt om skrivning av eksamensbesvarelser og om hjelpemidler til eksamen.

Oppgavesamlingen inkluderer oppgavene i revisjon til bachelor-eksamen fra våren 2000 til høsten 2016, totalt 30 oppgaver med løsninger. Alle løsningsforslag er skrevet ut fra de lover og regler som gjelder våren 2017. I noen tilfeller har det vært nødvendig å oppdatere oppgaveteksten, og noen deloppgaver eller delspørsmål er fjernet fordi de ikke lenger er relevante. Det er også foretatt noen mindre språklige korreksjoner i oppgavetekstene. Tidligere utgaver av boken har også inneholdt eksamensoppgaver fra og med våren 1994. For å holde volumet av boken på et rimelig nivå, er disse oppgavene og tilhørende løsningsforslag sløyet i denne utgaven.

Systematikken i oppgavesamlingen er slik at oppgavene er gjengitt kronologisk i første del av boken. Andre del av boken inneholder løsningsforslag i samme rekkefølge. I overskriften til hvert oppgavesett er det vist til sidenummeret for løsningsforslaget og det er også angitt svært kort i overskriften hvilke temaer som omhandles i oppgavesettet.

En systematisk oversikt over enkeltoppgavene, kategorisert etter tema, er tatt med sist i boken. Oppgavesamlingen er derfor også velegnet som tematisk oppslagsbok.

Revisjon er ingen eksakt vitenskap, og det er rom for skjønn og ulike oppfatninger om de fleste spørsmål. En del av løsningene kan derfor utvilsomt diskuteres. Jeg tar derfor gjerne imot kommentarer til, og synspunkter på, utformingen av løsningsforslagene.

Jeg håper at oppgavene og løsningsforslagene kan være til hjelp for revisorstudenter og forelesere i emnet revisjon på revisorstudier både på bachelor- og masternivå.

Jeg retter samtidig en takk til alle som har deltatt i arbeidet med å utarbeide oppgaveforslag og sensorveiledninger til bruk ved bachelor-eksamen i faget, ikke minst til Bror Petter Gulden for arbeidet med de første syv utgavene av denne boken og oppgavene frem til 2013 og for samarbeidet i oppgavekommisjonen.

Kristiansand, april 2017

Geir Haaland

Innhold

DEL 1 Innledning (faget og eksamen)

DEL 2 Oppgaver

Våren 2000	23	Høsten 2009	104
Våren 2001	26	Våren 2010	110
Våren 2002	32	Høsten 2010	115
Våren 2003	38	Våren 2011	121
Våren 2004	42	Høsten 2011	128
Høsten 2004	47	Våren 2012	133
Våren 2005	52	Høsten 2012	138
Høsten 2005	57	Våren 2013	142
Våren 2006	63	Høsten 2013	148
Høsten 2006	70	Våren 2014	153
Våren 2007	76	Høsten 2014	158
Høsten 2007	81	Våren 2015	161
Våren 2008	87	Høsten 2015	166
Høsten 2008	93	Våren 2016	170
Våren 2009	100	Høsten 2016	175

DEL 3 Løsningsforslag

Våren 2000	183	Høsten 2004	221
Våren 2001	189	Våren 2005	230
Våren 2002	199	Høsten 2005	236
Våren 2003	208	Våren 2006	245
Våren 2004	216	Høsten 2006	254

Våren 2007	261	Våren 2012	356
Høsten 2007	270	Høsten 2012	363
Våren 2008	278	Våren 2013	372
Høsten 2008	289	Høsten 2013	383
Våren 2009	296	Våren 2014	390
Høsten 2009	305	Høsten 2014	400
Våren 2010	314	Våren 2015	409
Høsten 2010	326	Høsten 2015	419
Våren 2011	337	Våren 2016	428
Høsten 2011	348	Høsten 2016	435

DEL 4 Emneinndelt oversikt

.....

Del 1

Innledning

Et norsk revisjonspliktig foretak må la seg revidere av en statsautorisert eller registrert revisor eller et godkjent revisjonsselskap. For å bli godkjent må et revisjonsselskap både formelt og reelt være kontrollert av registrerte og/eller statsautoriserte revisorer, og revisjonsselskapet må for hvert revisjonsoppdrag utpeke en statsautorisert eller registrert revisor som ansvarlig for revisjonen. Det vil si at statsautoriserte og registrerte revisorer har et lovbestemt monopol på å revidere norske revisjonspliktige foretak. De to kategoriene revisorer er for det meste likestilt når det gjelder retten til å utøve yrket, men børsens interne regelverk krever at børsnoterte foretak må ha minst én statsautorisert revisor. Vanligvis velger børsnoterte selskaper et revisjonsselskap som revisor, og da må den som utpekes som ansvarlig for revisjonen være statsautorisert revisor.

Kravene for å oppnå godkjennelse som statsautorisert eller registrert revisor fremgår av revisorloven. Bestemmelsene tilfredsstiller krav i EUs reviderte åttende direktiv av 17.5.2006. Kravene gjelder dels revisors person og dels revisors utdanning, avlagte prøver og praksis.

Kravene til person er de samme for begge kategorier revisorer:

- Personen må ha ført en hederligandel.
- Personen må være i stand til å oppfylle sine forpliktelser etter hvert som de forfaller.
- Personen må være myndig.

Kravene til utdanning er forskjellig for de to kategoriene revisorer, etter omlegging til ny utdannelsesmodell for høyere utdanning («3 + 2-modellen»).

For å bli godkjent som registrert revisor må en person ha fullført treårig bachelorstudium i henhold til forskrift om rammeplan for regnskap og revisjon, fastsatt av Kunnskapsdepartementet 27.6.2012 og nasjonale retningslinjer fra Universitets- og høyskolerådet, sist justert 16.12.2013. Det anvendes bokstavkarakterer fra A til F, med E som dårligste karakter for bestått eksamen. Finanstilsynet krever at en som søker godkjennelse som registrert revisor skal ha oppnådd karakteren C eller bedre i følgende fag:

- revisjon
- årsregnskap med god regnskapsskikk
- rettslære
- skatterett

Eksamenene i disse fagene er skriftlige, med en varighet av seks timer hver, og avholdes hver vår og høst.

Ved de øvrige eksamenene i studiet er det tilstrekkelig med E eller bedre. Også kandidater som oppnår E eller bedre i alle fag, men som ikke oppnår C eller bedre i ett eller flere av de fagene der Finanstilsynet stiller særskilte krav til karakter, får tittelen «bachelor i regnskap og revisjon», på samme måte som kandidater på andre bachelorprogrammer.

Bachelorstudiet tilbys per 2017 ved følgende høyskoler og universiteter:

- Handelshøyskolen BI (Oslo)
- Høgskolen i Molde
- Høgskolen i Oslo og Akershus
- Høgskolen i Sørøst-Norge (Bø og Vestfold)
- Høgskolen i Østfold (Halden)
- UiT Norges Arktiske Universitet (Harstad)
- Universitetet i Stavanger

Studiestedene har et frivillig samarbeid om kursinnhold, pensum etc. Samarbeidet omfatter også felles eksamen i de «avsluttende» fagene rettslære, skatterett, revisjon og årsregnskap med god regnskapsskikk, det vil si de fagene der Finanstilsynet stiller særskilte krav til karakterer.

For å bli statsautorisert revisor må en person ha fullført et masterstudium i regnskap og revisjon. For å bli tatt opp på masterstudiet må man ha en relevant bachelorgrad. Finanstilsynet stiller krav om at en som søker godkjenning som statsautorisert revisor, skal ha oppnådd karakteren C eller bedre i alle emner i programmet. Masterstudier tilbys i dag av:

- Handelshøyskolen BI (Oslo)
- Handelshøyskolen ved Universitetet i Agder (Kristiansand)
- Handelshøyskolen ved Universitetet i Stavanger
- Norges Handelshøyskole NHH (Bergen og Oslo)

Personer som ønsker godkjenning som statsautorisert eller registrert revisor må også kunne *dokumentere praksis*:

Begge kategorier skal ha minst tre års variert praksis i revisjon av årsregnskap eller tilsvarende økonomiske oppgjør. Minst to år av praksistiden skal gjennomføres etter gjennomført utdanning. Videre skal minst to år av praksistiden fullføres hos en godkjent registrert eller statsautorisert revisor eller et godkjent revisjonsselskap, som

foretar revisjon av årsregnskap for revisjonspliktige. Av revisorloven fremgår det at inntil ett års praksis fra internrevisjon, offentlig revisjon, ettersynsvirksomhet eller annen relevant virksomhet kan godkjennes, etter Finanstilsynets vurdering, når de mottar søknaden.

Personer som skal godkjennes som statsautorisert eller registrert revisor må også ha *bestått en «praktisk prøve»*:

Praksisprøven er en nasjonal prøve som er felles for søkere til begge revisorkategorier. Prøven består av en hjemmeeksamen, distribuert via Internett, og det gis karakter bestått / ikke bestått.

Prøven kan tidligst tas etter to års praktisk opplæring etter avsluttet teoretisk opplæring. Hensikten med prøven er ikke at den skal være et nytt nåløye, men teste om vedkommende er egnet til å påta seg revisjonsoppdrag. Det er Finanstilsynet som er ansvarlig for prøven, som i dag administreres og avholdes av Handelshøyskolen ved Universitetet i Agder.

2 FAGET REVISJON OG UTDANNINGEN FREMOVER

Revisorloven er i skrivende stund under endring. Ett av forslagene er en overgang fra dagens to kategorier av godkjente revisorer til én; statsautorisert revisor. Godkjenning som registrert revisor vil da ut fra lovutvalgets forslag opphøre.

For å bli statsautorisert revisor må man da ta en mastergrad i regnskap og revisjon (MRR), eller en mastergrad i økonomi og administrasjon (MØA) med spesialisering i regnskap og revisjon.

Et typisk første studieløp for å bli revisor vil være en bachelor i økonomi- og administrasjon, for eksempel med profil regnskapsfører, eller en annen mastergrad i økonomi og administrasjon. Velger, eller har man valgt, en MØA med en annen spesialisering enn regnskap og revisjon, vil man i tillegg måtte supplere med ytterligere revisorkompetanse.

Også andre bachelor- eller mastergrader, eller en utenlandsk mastergrad vil kunne gi grunnlag for å innfri utdanningskravet, blant andre jus og samfunnsøkonomi.

Det sentrale vil være at utdanningen, enten som en del av eller som et tillegg til mastergraden, omfatter emner som til sammen utgjør 60 studiepoeng innenfor finansregnskap, revisjon, verdsettelse og analyse, skatte- og foretaksrett, og at disse må være bestått med karakteren C eller bedre. Videre må utdanningsløpet totalt sett fortsatt tilfredsstillende

krav i EUs reviderte åttende direktiv fra 2006, endret ved direktiv 2014/56/EU.

Utdanningen skal dokumenteres med en bekreftelse som viser at søkeren har oppfylt utdanningskravet, utstedt av en utdanningsinstitusjon som tilbyr revisorutdanningen. Denne fremlegges sammen med bekreftelse på praksis og bestått praktisk prøve for Finanstilsynet for godkjenning som statsautorisert revisor.

Formålet med forslaget til ny lovgivning er å gi et solid teoretisk grunnlag for revisorenes evne til å ivareta sin funksjon i møte med et stadig mer spesialisert og sammensatt næringsliv gjennom en mer fleksibel utdanningsmodell.

Utvalget foreslår samtidig at personer som er godkjent som registrert revisor, får tittelen statsautorisert revisor ved lovens ikrafttredelse. Studenter i utdanningsløpet på bachelornivå gis også anledning til å søke om godkjenning som statsautorisert revisor forutsatt at utdanningen er fullført ved lovens ikrafttredelse, og praksisperioden er påbegynt og avsluttet innen en bestemt frist.

3

PENSUM OG PENSUMSLITTERATUR

Innholdet i bacheloremnet reguleres som nevnt under pkt. 2 av gjeldende rammeplan og forskrift sist fastsatt i 2012/13 og utgjør 15 studiepoeng. I henhold til forrige rammeplan av 1.12.2005 var innholdet tildelt 20 studiepoeng (hvor et helårsstudie utgjør 60 studiepoeng). Dette gjorde at deler av undervisningen i statistisk metode, ble tatt ut av læringsutbyttebeskrivelsen, mens emnet egenkapitaltransaksjoner ble tatt inn som nytt emne.

Innenfor rammen nevnt ovenfor står undervisningsinstitusjonene fritt til å bestemme pensumslitteratur, men i lys av det frivillige eksamenssamarbeidet samarbeides det tett om å gjøre pensumet så enhetlig som mulig. Sentral pensumslitteratur nevnes nedenfor, samtidig som det vises til det enkelte studiested for mer detaljert informasjon:

- Cordt-Hansen, Knudsen og Alme Siebke: *Revisorloven med kommentarer*, Den norske Revisorforening, 4. utgave 2010
- Gulden: *Den eksterne revisor*, Gyldendal Akademisk, 9. utgave 2016
- Gulden: *Revisjon – teori og metode*, Cappelen Damm Akademisk, 7. utgave 2016
- Gulden: *Etikk, moral og revisjon*, DnR Kompetanse, 3. utgave 2014
- *Revisors Håndbok*, Den norske Revisorforening (siste utgave)

- Ot.prp. nr. 78 (2008–2009): *Om lov om endringer i revisorloven og enkelte andre lover (gjennomføring av revisjonsdirektivet)*, Finansdepartementet 2009

På *masterstudiene* i revisjon benyttes gjerne mange av bøkene nevnt ovenfor, men følgende alternative teoribøker, samt en rekke fagartikler:

- Eilifsen, Messier, Glover og Prawitt: *Auditing & Assurance Services*, Third International Edition, McGraw-Hill, 2014
- Arens, Elder, Beasley og Hogan: *Auditing and Assurance Services*, Sixteenth Global Edition, Pearson, 2017

Igjen vises det til det enkelte studiested for nærmere informasjon.

4

EKSAMENSOPPGAVENE OG OPPGAVESAMLINGEN

4.1 Generelt om oppgavesamlingen og om utarbeidelse av oppgavene

Oppgavesamlingen inneholder oppgaver gitt til en sekstimers eksamen i revisjon på bachelorstudiet, fra og med våren 2000 til og med høsten 2016. Oppgavene i revisjon blir fastsatt av en fagkomité med medlemmer utnevnt av de undervisningsinstitusjonene som deltar i det frivillige samarbeidet om fagplaner og eksamen. I noen tilfeller bygger oppgavene på innsendte forslag fra personer som underviser i faget, men de fleste oppgavene er laget av medlemmene i komiteen.

Dagens revisorlov trådte i kraft 1. 8. 1999. I tillegg til flere mindre endringer, ble loven vesentlig oppdatert med virkning fra 1. 7. 2009, slik at den harmoniserer med EUs reviderte åttende direktiv. Omarbeidede revisjonsstandarder (ISAer), DnRs *Standarder for kvalitetskontroll, revisjon, begrenset revisjon, attestasjonsoppdrag og beslektede tjenester*, ble gjeldende ved revisjon av regnskaper for perioder som påbegyntes 1. 1. 2010 eller senere. DnR har også endret sine etiske regler, ved at en oversettelse av IFACs *Code of Ethics for Professional Accountants*, kalt *DnRs regler om etikk*, avløste de tidligere reglene med virkning fra 1. 1. 2009. Fra 15.12.16 er det gjort vesentlige endringer i utformingen av Revisjonsberetningene (ISA 700 mv.).

I denne utgaven av oppgavesamlingen er alle løsningsforslag skrevet ut fra de lover og andre regelsett som gjelder per årsskiftet 2016/17, selv om oppgavene ble gitt på et tidspunkt da eldre regler var i kraft. Det har i noen tilfeller vært nødvendig å endre oppgaveteksten for å tilpasse oppgaven til gjeldende regelverk. Dessuten er noen deloppgaver eller delspørsmål utelatt eller

kommentert særskilt i overskriften, fordi de ikke lenger er av interesse, slik lovgivningen er utformet i dag, eller på grunn av justeringen i rammeplanen i 2012. I overskriften til hver oppgave er det anført hvilke oppgaver/spørsmål som er fjernet eller endret, eller om oppgaven er uendret. Kredittilsynet endret navn til Finanstilsynet i desember 2009, og kredittilsynsloven endret navn til finanstilsynsloven. De nye navnene er benyttet konsekvent i oppgavesamlingen, også i oppgaver og tilhørende løsningsforslag fra tiden før navneendringen.

Oppgavene i denne samlingen er som nevnt utarbeidet av forskjellige personer, og noen oppgaver er bearbeidet av en komité. Det har også vært nødvendig med endringer i flere oppgaver for å tilpasse dem til nye regler på området. Det er derfor ikke angitt i oppgavesamlingen hvem som har utarbeidet oppgavene. Mange av *løsningsforslagene* er omskrevet, men oftest sterkt inspirert av sensorveiledningene. For andre oppgaver er løsningsforslaget nærmest en lett bearbeidet sensorveiledning. Løsningsforslagene er ment å representere gode, men ikke nødvendigvis perfekte, eksamensbesvarelser. I en del tilfeller går løsningsforslagene atskillig lenger enn det som kan forventes presteret av en eksamenskandidat som arbeider under tidspress.

Oppgavesamlingen inneholder ikke oppgaver fra de andre avsluttende eksamenene på revisorstudiet (årsregnskap med god regnskapskikk, skatterett og rettslære). Undervisningsinstitusjonene som tilbyr revisorstudiet har normalt oppgavetekstene og sensorveiledningene også for disse eksamenene tilgjengelig. Sensorveiledninger er ment som en støtte for faglærerne og sensorene i evalueringsarbeidet og som et middel for å oppnå enhetlig bedømmelse av besvarelsene. De er ikke ment å skulle representere en kandidatbesvarelse, og er ofte korte og stikkordspregede. De bør anvendes med en viss forsiktighet og kommenteres av faglærer hvis de deles ut til studentene.

4.2 Systematikk i oppgavesamlingen

Første del av boken inneholder oppgavetekstene, med henvisning til sidennummer for løsningsforslag for hver oppgave. Andre del av boken består av løsningsforslagene.

Oppgavene er ordnet kronologisk etter når de ble gitt til eksamen. Med få unntak er oppgavesettene gjengitt slik de ble presentert for studentene ved eksamen. Overskriften til hvert oppgavesett angir når oppgaven ble gitt og stikkordsmessig hvilke emner spørsmålene gjelder.

Sist i boken er det tatt inn en oversikt der enkeltoppgavene er fordelt etter emne. Ved hjelp av denne oversikten bør det være lett å finne frem til oppgaver som er relevante for de områdene det undervises i på et gitt tidspunkt.

5

SKRIVING AV EKSAMENSBE SVARELSER

Eksamen i faget revisjon er skriftlig, og utgjør seks timer. Det er en del ting å ha i mente før og under eksamen:

- Forsøk å besvare noen tidligere, fullstendige oppgavesett før eksamen. Det er viktig å ha en viss trening i å disponere tiden og i å strukturere en besvarelse fornuftig.
- Sørg for å kjenne hjelpemidlene. Det å hjemle besvarelsen i relevante lover og regler er en del av besvarelsen. Det er derfor viktig å kjenne hjelpemidlene og å vite hva som står der og hvordan man skal finne frem til det.
- Les raskt igjennom oppgavesettet før du begynner å skrive, slik at du får en viss følelse for hva du må skrive om.
- Fordel tiden korrekt på oppgavene. For hver oppgave er det angitt hvor mye tid som er avsatt til besvarelsen, evt. hvor stor del hver oppgave utgjør av hele settet. Denne angivelsen er ment å gi en idé om hvor grundig oppgaven skal besvares, og tiden bør disponeres etter dette. Angivelsen benyttes også i en viss grad av sensorene til vekting ved karakterfastsettelsen. Det hjelper lite å ha skrevet ti sider på en oppgave som er angitt med en halv time, hvis det fører til at man bare får skrevet én side på en oppgave som er angitt med to timer. Vanligvis er det ikke angitt tid for delspørsmål innenfor en oppgave, og man må selv fordele tiden mellom delspørsmålene slik det antas at oppgavestilleren ønsker det. Det er viktig å holde øye med klokken under eksamen – tiden går ofte forttere enn man skulle tro når man skriver. Husk på å sette av noe tid til pauser og til å se over besvarelsen og til å korrigere til slutt.
- Oppgi hjemler når dette er relevant. Henvi sning til lover og andre bestemmelser er normalt en del av besvarelsen, og man blir trukket dersom man ikke har disse med
- Ikke sitér lovtekst eller tekst fra andre regelsett – det tar mye tid og gir ingen uttelling. Derimot skal man vise til reglene, og så forklare med egne ord hvilken betydning reglene har i det tilfellet man skriver om.
- Oppgavene kan være generelle, teoretiske oppgaver (for eksempel: «Redegjør for begrepet god revisjonsskikk»), eller de kan ta utgangspunkt i en beskrivelse av et praktisk tilfelle og be om at man kommer med forslag til løsning, som regel med basis i lover og annet regelverk. I det siste tilfellet bør man bestrebe seg på ikke å bli generell, men hele tiden holde forbindelsen mellom teorien og det praktiske tilfellet som er beskrevet i oppgaven.

- Besvar alle oppgaver og alle delspørsmål. Et blankt delspørsmål kvalifiserer for delkarakteren F, og det kan være tungt å veie dette opp på andre deler av besvarelsen. Skrives *noe*, blir delkarakteren oftere E enn F.
- Ta opp nødvendige forutsetninger og redegjør for dem dersom oppgaveteksten oppleves uklar. Når man tar forutsetninger, er det viktig at man ikke legger forutsetninger til grunn som ekskluderer svar på spørsmål som man kan anta at oppgavegiveren ønsker belyst, dvs. forutsetter bort problemstillingen.

På den annen side bør man unngå unødig kompliserende forutsetninger. Gjør man det, blir man bedømt ut fra den besvarelsen man gir og sjansen for at man besvarer feil, er større jo mer man kompliserer oppgaven. Poenget når det gjelder å legge forutsetninger til grunn, er at man først bør forsøke å finne ut hva det er oppgavestilleren vil ha belyst i besvarelsen, og så legge til grunn de enkleste realistiske forutsetningene som sørger for at man får belyst spørsmålene.

6 HJELPEMIDLER TIL EKSAMEN OG SYSTEMATISERING AV DISSE

Hjelpemidler til bacheloreksamen er samordnet slik:

- Revisors Håndbok
- Norges lover/særtrykk eller samlinger av lover eller standarder uten kommentarer
- Skattelovsamling (Jacob Jarøy eller Ole Gjems-Onstad)
- Ikke-kommuniserbar kalkulator (tømt for evt. minne)

Det kan varieres fra dette på enkelte av studiestedene som tilbyr masterstudie i regnskap og revisjon.

Det skjer stadig endringer i lover og andre regler, og man må sørge for å ha siste utgave av hjelpemidlene på eksamen. Det er en fordel å systematisere hjelpemidlene på forhånd, slik at man lett kan finne frem til relevante lover og regler. I prinsippet er all systematisering lov, for eksempel:

- tagger i margen med angivelse av reguleringen
- understrekninger, gjerne med flere farger, dobbeltunderstrekninger etc.
- merking av tekst med merkepenn, gjerne med flere farger
- henvisning mellom paragrafer i en lov eller et annet regelverk, gjerne med forkortelser som kfr., jf., se og lignende.

Det er ikke lov å skrive til tekst i hjelpemiddelet, selv ikke om en paragraf er blitt endret etter at hjelpemiddelet kom ut. Det er heller ikke lov å henvise til for eksempel kapitler i lærebøker eller lignende. Det er ikke lov å låne hjelpemidler av hverandre under eksamen, om ikke det gis særskilt tillatelse til dette. Hjelpemidlene kontrolleres under eksamen, og brudd på reglene kan bli behandlet som juks eller forsøk på juks.

Om man er i tvil om hvordan man kan bearbeide hjelpemidlene eller hva disse omfatter, bør man ta kontakt med undervisningsinstitusjonen der man skal ta eksamen.

Mens man jobber med faget er det viktig at man bruker hjelpemidlene aktivt, slik at man blir kjent med dem, og at man samtidig innarbeider krysshenvisninger, understrekninger etc. Man bør likevel være forsiktig, slik at disse innarbeides på en måte som gjør at hjelpemiddelet ikke vil bli tillatt brukt ved eksamen, eller at det kan bli stilt spørsmål ved disse under eksamen.

.....

Del 2

Oppgaver

1

2

3

4

